

Professor Qafar CƏBİYEV: Basqalda zəngin maddi-mədəniyyət qalıqları aşkara çıxarılıb

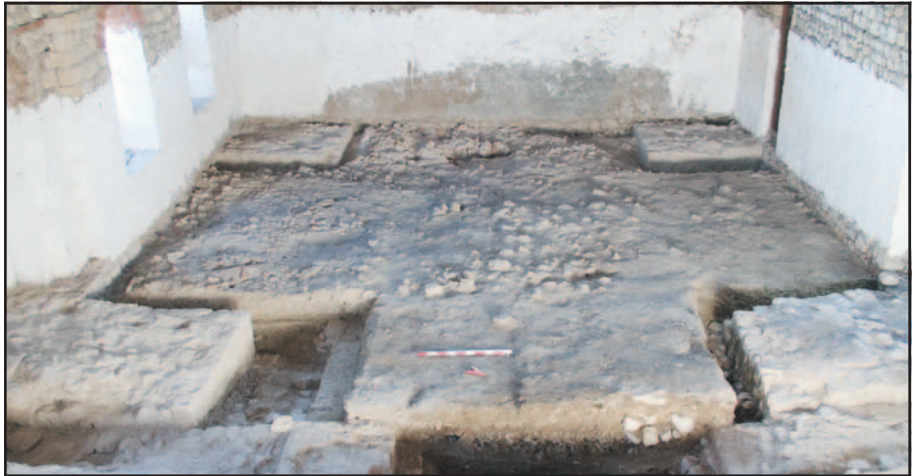
İsmayilli rayonunun Basqal qəsəbəsi

Azərbaycanda orta əsr şəhər mədəniyyəti elementlərini və ənənələrini özündə yaşadan tarixi məkanlarımızdır. Prezident İlham Əliyevin "Basqal" Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğu haqqında" 2018-ci il 3 oktyabr tarixli Sərəncamından irəli gələn vəzifələrə uyğun olaraq yaxın gələcəkdə qəsəbənin nümunəvi turizm mərkəzinə çevrilməsi istiqamətində hazırda çox mühüm işlər görülür. Təbii ki, Basqalın orta əsr mənzərəsini canlandırmaq, zəruri bərpa və konservasiya işləri aparmaq üçün ilkin olaraq arxeoloji tədqiqatlara ehtiyac var. Elə bu məqsədlə də Dövlət Turizm Agentliyinin müraciəti əsasında professor Qafar Cəbiyevin rəhbərliyi ilə AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu tərəfindən hazırda "Basqal" Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğu ərazisində arxeoloji tədqiqat işləri aparılır.

Arxeoloji tədqiqatların ilkin nəticələri barədə məlumat verən professor Q.Cəbiyev bildirib ki, Basqalın yaxın ətrafında insanlar hələ eramızdan əvvəl V minillikdən etibarən məskunlaşaraq ənənəvi təsərrüfat sahələri ilə məşğul olublar. Ötən əsrin 70-90-cı illərində Qırlartəpə, Qalalar və Kürdüvan ərazilərində aparılan arxeoloji qazıntı və kəşfiyyat işləri zamanı Basqalətrafı ərazilərin tarixini özündə yaşadan olduqca zəngin maddi-mədəniyyət qalıqları aşkara çıxarılıb. Lakin əfsuslar olsun ki, yüzilliklər boyu nəinki Azərbaycanın, eləcə də Cənubi Qafqazın çox mühüm sənətkarlıq, xüsusən də ipək, boyakarlıq və dəmirçilik məmulatları istehsalı mərkəzi olan Basqalın tarixi bu günədək lazımı səviyyədə öyrənilməyib.

Ekspedisiya heyəti ilkin olaraq qəsəbənin Qalabaşı, Bazar meydanı, hamam və məscid kompleksləri ərazisində kəşfiyyat xarakterli axtarışlar aparıb. Məqsəd qəsəbə ərazisində yaşayışın nə zamanadan başladığını, ərazidə əhəlinin məskunlaşma dinamikasını, tikinti və yaşayış qalıqlarının stratigrafiyasını, şəhər elementlərinin tarixi inkişaf prosesində nə dərəcədə qorunduğunu, sakinlərin məişət və mədəniyyətini öyrənməkdir.

Arxeoloqlar artıq Basqalın şimal qala divarlarının bir

hissəsini və Basqal hamamının kürəbənd qalıqlarını aşkara çıxararaq öyrənilə bilər. Məscid ərazisində aparılan tədqiqatlar zamanı, xüsusilə, maraqlı tapıntılar aşkar olunub. Tədqiqat zamanı müəyyən edilib ki, son onilliklərdə Basqal məscidi kimi təqdim olunan bina, əslində, həmin ərazidəki daha qədim tikinti qalıqları üzərində ucaldılıb. Dörd möhtəşəm sütun üzərində tikilən və üzəri bişmiş kərpiclə təgvari formada örtülmüş möhtəşəm

tikili hələlik Basqal ərazisində məlum olan ən qədim memarlıq nümunəsidir.

Professor bildirib ki, Basqal məscidinə aid edilən kitabələrdən birində Şeyx Məhəmməd və oğlu Şeyx Səfayinin adları həkk olunub: "Məscidin divarına bərkidilən və 1568-ci ilə aid olan həmin kitabədə iki şeyxin adının çəkilməsi belə ehtimal etməyə əsas verir ki, bu məkan Şirvanşahların himayə etdiyi sufi məktəblərindən birinin xanəgahına aiddir. Məscidin Şirvanşahlar dövrünə xas və süls qarışıq nəsx xətti ilə olan digər kitabəsində isə onun tikilməsinə əmr edilməsindən, həqiqətlərin burhanı (isbatı) olan Sufi və Dərvişdən bəhs olunur. Xanəgaha aid olan digər bir element oradakı iri koğuşu olan qədim çınardır. Maraqlıdır ki, professor Yevgeni Paxomov ötən əsrin 20-ci illərində Basqalda aşkar olunan sikkələrin də məhz Pir Çinar və Pir Bulaq ərazisindən tapıldığını bildirir. Xatırladım ki, Basqal ərazisində məscid ətrafındakı çınardan baş-

qa hər hansı digər yaşlı ağac yoxdur. Məlum olduğu kimi, sufilər, adətən, belə ağacların koğuşuna çəkilərək zikir edir, çillə çıxarırdılar. Bu ayınla əlaqədar orta əsr miniatürləri də var".

Arxeoloq əlavə etdi ki, hər binası, hər məhəlləsi, hər meydanı yaşayan tariximiz olan Basqalın şöhrət dolu keçmişini daha dərinlən və hərtərəfli araşdırmaq üçün genişmiqyaslı arxeoloji tədqiqatları davam etdirmək zəruridir.